

Днлч. – Данильче
Жвч. – Жовчів
Жрв. – Журів
Кзр. – Козарі
Кншк. – Конюшки
Крлс. – Крилос
Пдг. – Підгаєцький
ЙМ – Йосифінська метрика
бол. – болото
дор. – дорога
л-н – лан

Слв. – Слов'ятин
Угрн. – Угринів
Ябл. – Яблунів
Явч. – Явче
Брж. – Бережанський
Гал. – Галицький
Рог. – Рогатинський
ФМ – Францисканська метрика
лк. – лука
н. – нива
п. – поле

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/06>

Петрова Озель Л. П.,
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства і лінгводидактики
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди*

ВЛАСНІ НАЗВИ: КУЛЬТУРНО-РЕПРЕЗЕНТАТИВНА ФУНКЦІЯ (ТЕОРЕТИЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ)

На сучасному етапі розвитку ономастичної науки у її багато-аспектних проявах та інтерпретаціях, як-от антропонімія, топонімія, космонімія, міфонімія, ергонімія, хрононімія спостерігаємо посилену увагу до культурологічної значущості онімів, яка пов'язана із здатністю власних назв репрезентувати специфіку етнонаціональної ідентичності – звичаї, традиції, обряди, знання, господарсько-економічну й освітню діяльність, геополітичні та історичні реалії, що засвідчують самотність народу, його автентичність, автохтонність і суверенність.

У часи національно-визвольних змагань українського народу за незалежність, відстоювання державності й права на подальший вільний розвиток суспільна й громадська думка звернена до осмислення ономастичного простору як у межах функціонування назв державно-політичних інституцій, так і на рівні номінацій адміністративно-територіальних одиниць, громадських установ; спостерігаємо

усвідомлення топонімів, зокрема назв вулиць, проспектів, площ, парків, культурних та освітніх організацій як вагомої частки мовного ландшафту, покликаної релевантно відображати національно-ментальні цінності народу, його морально-етичні та духовно-інтелектуальні ідеали й наративи.

Характеристикам багатоманітних проявів онімів у різних мовних стилях присвячено чимало розвідок провідних як вітчизняних, так і зарубіжних ономастів, представників різних шкіл і напрямів, серед яких В. Лучик, С. Вербич, В. Горпинич, В. Підвойний, К. Тищенко, Т. Янко, І. Муромцев, К. Цілуйко, М. Худаш, І. Фаріон. Лінгвокультурологічний потенціал власних назв та їх етнонаціональна специфіка потрапили в поле дослідницької уваги вітчизняних науковців Л. Белея, М. Торчинського, О. Черемської, М. Федурко, І. Скрязловської, Л. Удовенко, Н. Данилюк, Н. Сокіл-Клепар, М. Бобро, Л. Присяжнюк, О. Пишньохи, Л. Покровської.

Специфічність функційних репрезентацій онімів особливо яскраво виявляється в літературно-художньому та фольклорному дискурсах. Антропоніми, на думку О. Вірник, є важливим «мовностилістичним засобом національної або регіональної ідентифікації персонажів, а також служать для створення певного національного чи регіонального колориту» [2; с. 66]. Цілком логічно та вмотивовано О. Пишньоха та Л. Покровська резюмують, що «історія власних імен тісно пов'язана з культурою, історією та ідеологією того суспільства, де вони використовуються»; антропонімікон дослідниці інтерпретують як «відображення життєвого досвіду певного етносу в процесі вибору імен, що дозволяє провести реконструкцію картини світу певного історичного періоду та глибше осягнути сучасність» [4; с. 132].

Як слушно зауважує М. Торчинський, власні назви «мають свої специфічні ознаки, що стосуються їхнього походження та функціонування», відтак «унікальність онімії кожної мови дозволяє, по-перше, встановлювати взаємовплив ономастикону та мовної свідомості народу, по-друге, створювати національно-мовні системи власних назв» [7; с. 5]. Досліджуючи мікротопоніми фольклорного дискурсу, Н. Сокіл-Клепар відзначає, що ці ономастичні одиниці «служать просторовими організаторами народно-поетичних текстів», «мають високу культурологічну значущість», а фольклорні оніми науковиця визначає як «словесно-культурні знаки, що виражають етнічну ментальність, специфічне сприйняття і відображення дійсності» [5; с. 194].

Провідні фахівці в галузі ономастичних студій відзначають різноманітність функційних проявів власних назв, серед яких провідними є номінативна, характеризувальна, стилістична, ідеологічна, алюзійна [3; с. 3], описово-зображувальна та фонові [9; с. 106], номінативно-диференційна, емотивна, емоційно-експресивна, естетична, ідіостилістична [7; с. 300]. Спираючись на аналіз праць провідних ономастів [1; 2; 3; 4; 5; 6; 8], найперше вітчизняних антропонімів і топонімів, ще раз окреслюємо основні функції власних назв: 1) *інформативну* (повідомлення про події, явища, осіб і їх діяльність); 2) *пізнавальну / когнітивну* (через інформацію, закріплену за нею, власна назва дає можливість відкриття, вивчення й дослідження, акумуляції знань); 3) *номінативно-ідентифікаційну* (ім'я називає, виокремлює, індивідуалізує осіб і предмети); 4) *соціально-правову* (оніми мають специфічне призначення в парадигмі офіційно-ділової комунікації у сфері діяльності адміністративних інституцій); 5) *емоційно-експресивну* (ономастична лексика викликає почуття, переживання, може передавати ієрархію психічних проявів і реакцій); 6) *естетичну* (серед власних назв чимало номінацій, що репрезентують надбання мистецтва, викликають асоціації з творами літератури, фольклору, живопису, архітектури, музики й театру, вживання яких актуалізує уявлення про красу, досконалість, ідеали).

Символи соціокультурного простору найбільш тісно пов'язані з проявами духовної й матеріальної діяльності, творчості народів, яскраво й колоритно представлені власними назвами, які в дискурсах різних стилів засвідчують ще одну специфічну функцію – *культурно-репрезентативну*, а також пов'язану з нею *етноідентифікаційну*, оскільки онімна лексика з її численними різновидами глибоко закорінена в історію, традиції, звичаї, обряди кожного народу; твірні основи багатьох ономолексем пов'язані з назвами промислів і ремесел, поширеними на етнічних теренах видами господарської діяльності, специфікою побуту, народної освіти й медицини, астрології, педагогіки, вірувань, фольклору, іншими оригінальними й специфічними артефактами етнобуття.

Спираючись на результати аналізу власних назв у працях провідних українських лінгвістів, відзначаємо досить вагому стилістичну функцію онімів – *культурно-репрезентативну*, засвідчену специфікою власних іменувань як особливих лексичних одиниць, що представляють культурно-цивілізаційний поступ етносу, його національно-визвольні

рухи, шлях до самоусвідомлення, ствердження, збереження й захисту власної самотності.

Список використаних джерел:

1. Бобро М. П., Присяжнюк Л. Р. Лінгвокультурна семантика антропонімів і топонімів у романі Дж. Мартіна «Гра престолів» та особливості їх перекладу українською мовою. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Філологія*. 2021. № 88. С. 67–73.
2. Вірник О. А. Функціонування антропонімів у турецькій поезії початку ХХ століття. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2020. VIII(72). Issue : 241. С. 64–67.
3. Доценко М.В. Поетоніміка модерністської та постмодерністської прози. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. філолог. наук. Вінниця : ДНУ імені Василя Стуса. 2018. 219 с.
4. Пишньоха О. А., Покровська І. Л. Антропоніми як важливі кванти етнокультурної інформації (на матеріалі турецької мови). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 39. Т. 2. С. 132–135.
5. Сокіл-Клепар Н. Мікротопоніми в усній народній творчості. *Вісник Львівського національного університету*. 2020. Вип. 72. С. 193–199.
6. Торчинський М.М. Етнокультурна знаковість власних назв. *Наукові записки ТНПУ імені В. Гнатюка. Серія : Мовознавство*. 2011. № 1(20). С. 123–129.
7. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 548 с.
8. Черемська О. С. Національно-культурний компонент онімного простору української народної казки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 76. С. 383–387.
9. Удовенко Л. Авторське створення топонімічного простору в художньо-історичному творі (на матеріалі роману Павла Загребельного «Диво»). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Філологія*. 2012. № 1006. С. 105–109.